

Elena Camelia ZĂBAVĂ (Крайова, Румъния)

**CONTRIBUȚIA LINGVISTULUI GHEORGHE BOLOCAN LA
DEZVOLTAREA ONOMASTICII ROMÂNEȘTI
GHEORGHE BOLOCAN'S CONTRIBUTION TO THE
DEVELOPMENT OF THE ROMANIAN ONOMASTICS**

Abstract. The outstanding linguistic personality of the Slavist Gheorghe Bolocan was successfully active in several ways.

From 1975 until 2000 (year of his death), this passionate linguist dedicated his entire energy and scientific experience to his most lifetime cherish activity: the Romanian onomatology. His good knowledge of Romanian language and Slavic languages led him to impose a new concept and method of research in this area: diachronic and synchronic perspective, in the linguistic and extralinguistic context, of the onomastics material.

True founder of onomatology school, Gh. Bolocan laid the foundations of the Onomastics Laboratory, a remarkable institution specialized in the field, at University of Craiova where he was a professor. Since 1995, under the auspices of this Laboratory, he edited *Studii și cercetări de onomastică (SCO)*, prestigious scientific publication, highly appreciated by experts both at home and abroad. Gh. Bolocan also published his monumental work (which earned him the Romanian Academy Award): *Dicționarul toponimic al României. Oltenia. I volume (AB)* in 1993, *II volume* in 1995 (the following volumes appeared posthumously). That work on *Dictionary of Toponymy* generated the idea of other new dictionaries – precious tools, that were, unfortunately, published after his death: *Dicționar invers al numelor de localități din România* (reverse dictionary of names of localities in Romania); *Dicționarul invers al numelor de ape din România* (reverse dictionary of names of waters in Romania); *Dicționarul entopic al limbii române* (entopic dictionary of the Romanian language).

Anthroponomy is another area of onomatology in which he excelled. Thanks to Gh. Bolocan's initiative the *Database of Anthroponymics of Romania* was set up in 1994; it contained all the surnames and forenames existing then in the country. Researching these names, the professor initiated another work of great utility: *Dicționarul numelor de familie din România* (dictionary of surnames in Romania). Unfortunately, this project remained unfinished too.

Keywords: toponymy, anthroponomy, onomastics, diachrony, synchrony

Personalitatea lingvistică marcantă a slavistului Gheorghe Bolocan s-a manifestat cu succes în mai multe direcții. Onomastica a fost unul dintre domeniile cărora profesorul Gh. Bolocan i-a dedicat foarte mult timp și trudă de-a lungul carierei sale științifice.

Din 1975 (când a fost numit profesor la Universitatea din Craiova) și până în 2000 (anul decesului) își consacră întreaga energie și experiență științifică acestei pasiuni de o viață: onomastica românească. Ramurile onomasticii în care lingvistul Gh. Bolocan își lasă o puternică amprentă sunt antroponomia și toponimia. În aceste două direcții de cercetare Gh. Bolocan impune concepte și metode noi de investigare, care au fost valorificate, de-a lungul anilor, în zeci de studii publicate în reviste de specialitate din țară, dar și de peste hotare.

Faptul că era un foarte bun cunoscător al limbii române, dar și al limbilor slave, l-a ajutat să impună o nouă concepție și metodă de cercetare în domeniul toponimiei și al antroponomiei: perspectiva diacronică și sincronă, în context lingvistic și extralingvistic, a materialului onomastic.

Numele profesorului Gheorghe Bolocan va rămâne pentru totdeauna legat de cel al *Dicționarului toponimic al României. Oltenia*, una dintre cele mai mari realizări ale lingvisticii românești, pentru care a obținut premiul Academiei Române. Primul volum (A–B) a apărut în 1993 la Editura Universitaria din Craiova, volumul al doilea (C–D) a apărut la aceeași editură în 1995, iar celelalte volume vor apărea postum.

Pentru această monumentală lucrare, profesorul Bolocan a efectuat, alături de colaboratorii săi, anchete de teren, a întocmit fișe, a redactat texte, punând foarte mare accent pe primele atestări documentare ale toponimelor majore, acordând, în același timp, o mare importanță toponimiei minore, a realizat etimologia numelor topice. Despre munca la acest dicționar și despre acribia profesorului Bolocan, academicianul Marius Sala relatează următoarele: „A crezut, la fel ca la *Dicționarul slavonei*, că documentarea trebuie să fie completă, atât din punct de vedere istoric, (au fost parcurse *toate* documentele), cât și sincron (a făcut anchete, cu echipe speciale, în satele oltenești, pentru a înregistra *totul*). A rezultat un fișier ce ocupa o cameră mare, plină până în tavan cu cutii de pantofi burdușite cu fișe. N-a putut fi convins să renunțe la ideea de a da toate atestările. De o perseverență rară, a reușit să publice dicționarul, chiar dacă ultima parte va apărea după dispariția lui. Este primul dicționar toponimic ce va fi publicat în întregime”. (Sala 2006: 36)

Adept al perspectivei diacronice și sincronice, încă din capitolul introductiv al primului volum al *Dicționarului toponimic*, Gh. Bolocan specifica: „*Dicționarul toponimic al României*, realizat pe regiuni geografice-istorice, înregistrează și analizează din punct de vedere lingvistic numele de locuri care au fost și care sunt folosite astăzi pentru a desemna diferitele elemente ale spațiului geografic național.” (Bolocan 1993: 5)

Munca la această lucrare a generat ideea necesității apariției unor dicționare-instrumente de lucru, asupra cărora s-a aplecat cu aceeași seriozitate și acribie științifică, dar care, din păcate, au apărut postum: *Dicționar invers al numelor de localități din România*, apărut în 2002 și *Dicționar invers al numelor de ape din România*, apărut în 2005.

Cu aceeași dăruire și pasiune profesorul Gheorghe Bolocan a studiat terminologia geografică populară, având pe masa de lucru *Dicționarul entopic al limbii române*. Și acesta va apărea după dispariția profesorului.

Pornind de la ideea că studiul toponimiei este direct condiționat de cunoașterea cât mai profundă a vocabularului limbii respective, Gheorghe Bolocan considera că „în principiu, fiecare cuvânt al limbii române, mai ales din categoria substantivelor și a adjectivelor, care este folosit de o anumită colectivitate locală, este apt de a denumi un loc oarecare. În practică însă lucrurile nu stau chiar așa. [...]...un grup de cuvinte se constituie într-un sistem terminologic din care toponimia selectează materialul de care are nevoie.” (Bolocan 2009:3)

Onomastul Gheorghe Bolocan a observat că relațiile dintre antroponime și toponime nu sunt unidirecționale, ci reciproce: o mare parte a toponimelor se formează din antroponime, iar de la toponime cu origine antroponimică sau neantroponimică se formează antroponime: *Bucur* (antrop.) > *București* (top.) > *Bucureșteanu* (antrop.); *Valea* (sat) > *Văleanu* (antrop.) > *Vălenari* (top.) > *Vălenaru* (antrop.); *Florea* (antrop.) > *Florești* (sat) > *Florescu* (antrop.) > *Floreșteni* (sat) > *Floreșteanu* (antrop.) etc. Acest tip de nume de familie formate de la nume de persoană sau de la nume de locuri sunt foarte frecvente, ele reprezentând aproximativ 70% din întreg inventarul antroponimic românesc. (Bolocan 1996 : 7)

În acest sens, Gh. Bolocan considera că toponimele terminate în *-ești* nu provin direct de la antroponime. Ele presupun un intermediar nume de grup care s-a format prin derivare de la nume de locuri impuse din timpuri foarte vechi. Admițând că aceste nume de grup cu aspect de plu-

ral au apărut înaintea formelor de singular corespunzătoare (care cu timpul au devenit nume de familie) lingvistul era de părere că toponimele în *-ești* sunt mai vechi decât antroponimele în *-escu*. (Bolocan 1975 : 584)

Atunci când vorbea despre categoria „nume de grup”, Gh. Bolocan nu avea în vedere modelul analitic (deși el este exact, lipsit de ambiguitate: cei (ăi) din Craiova, Băilești), ci pe cel sintetic: craioveni, băileșteni, pentru că, deși ambiguu uneori, este ordonat după reguli stricte, ca orice câmp terminologic bine delimitat. (Bolocan 1976 : 91-92)

Antroponimia este un alt domeniu al onomasticii în care a excelat Gh. Bolocan.

Domnia-Sa a știut că studiul numelor de persoană este deosebit de important pentru a aduce lumină asupra unor fapte, discutabile și interpretabile, din istoria poporului român, dar și pentru istoria limbii române.

Profesorului i-a aparținut ideea elaborării unui dicționar antroponimic, care urma să conțină toate numele purtate de cetățenii României (cu indicarea frecvenței fiecărui nume – adică a numărului purtătorilor – și răspândirea acestor date în teritoriu), precum și atestările extrase din documente și catagrafii. (Bolocan 1996: 9)

În acest sens, în primăvara anului 1994 s-a redactat o adresă din partea conducerii din acea vreme a Universității din Craiova către Ministerul de Interne, în care se cerea sprijin în vederea obținerii numelor de familie și a prenumelor fiecărei persoane de cetățenie română, din fiecare județ și municipiul București, pe suport magnetic.

Conducerea Ministerului de Interne de la acea dată a îmbrățișat inițiativa profesorului Bolocan, astfel că, în toamna aceluiași an, prin Direcția Generală de Evidență a Populației, pune la dispoziția Laboratorului de Onomastică al Facultății de Litere a Universității din Craiova setul de dischete solicitat. Fostul Sector Agricol Ilfov a fost încorporat la municipiul București. (Oancă 2003: 6)

Datele primite au fost prelucrate pe calculator, fiind concentrate atât pe regiuni istorico-geografice (Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova, Maramureș, Transilvania, Crișana, Banat și municipiul București), cât și pe județele componente ale acestor regiuni, după aceea pe întreaga țară. S-a creat în acest fel Baza de date antroponimice a României (BDAR), iar Laboratorul de onomastică al Facultății de Litere dispunea astfel de

unica bază de date antroponimice a României, aflată la dispoziția unui colectiv de lingviști. Aceste date au constituit punct de plecare pentru multe studii și cercetări de antroponimie semnate de cercetători științifici și de cadre didactice universitare care au valorificat în lucrările lor informația cuprinsă în BDAR.

Cercetând antroponimele respective, profesorul inițiază o altă lucrare de anvergură: *Dicționarul numelor de familie din România*. Din păcate, și acest proiect a rămas nerealizat.

Din cercetarea antroponimică întreprinsă de profesor se desprind două direcții. Una se îndreaptă, cum era și firesc, spre studiul numelor de familie românești, cealaltă spre analiza prenumelor.

Referitor la numele de familie, Gh. Bolocan considera că, în orice țară, acestea “reprezintă un tablou extrem de complex: unele sunt frecvente în toată țara, altele numai în anumite zone, sate sau comune, iar altele sunt singulare. De-a lungul istoriei, aceste raporturi se pot schimba: numele migrează odată cu populația din cele mai diverse motive sau sunt supuse unor mutații și primeniri radicale condiționate de factori sociali, culturali etc.” (Bolocan 1996: 7) De asemenea, pentru încadrarea unui nume de persoană în sistemul antroponimic românesc, Gh. Bolocan era de părere că “analiza lui pe părți componente (radical, afixe) și caracterizarea acestora drept românești sau neromânești, nu este justificată. Eliminarea din sistemul antroponimic românesc a unui nume sau altul, pentru motivul că acesta conține o temă existentă și în altă limbă, sau nu are o structură derivațională românească, este un act de purism, care, practic, în procesul de denominație n-are nicio șansă de izbândă. Aplicarea unor astfel de teorii în studierea sistemului antroponimic al unei țări duce la concluzii eronate. Criteriul după care un nume este încadrat printre elementele românești trebuie considerat uzul”. (Bolocan 1996: 8)

În ceea ce privește prenumele, apelând la metoda statistică, profesorul Gh. Bolocan apreciază că, după anul 1992, s-au înmulțit sensibil prenumele duble; din întregul inventar de nume de botez dintre anii 1995-1999 în jur de 40% sunt nume duble. În majoritatea cazurilor cel de-al doilea nume este preluat din inventarul apusean (Anglia, Italia, Franța, Spania) și din America și se adaugă unui nume vechi din onomasticonul românesc: Alexandru-Mario, Mihai-Robert, Nicolae-Roberto, Petre-Orlando, Ana-Miruna, Ioana-Carla, Maria-Mirabella etc. (Bolocan 1999: 374)

Mai mult decât atât, alăturarea a două sau mai multe prenume nu se face după criteriile lingvistice sau geografice, ci mai degrabă după unele socioculturale (gradul de instrucție al părinților, mediul sociocultural și nu în ultimul rând, criteriul estetic).

Cercetând etimologia prenumele românești actuale Gh. Bolocan consideră că ele pot fi clasificate din punctul de vedere al originii în mai multe grupe: a) nume mitologice: *Casandra, Delia, Diana, Elena, Nestor, Olimpia, Oreste* etc.; b) nume biblice: *Adam, Ana, Benjamin, Daniel, David, Elisabeta, Eva, Gabriel, Lazăr, Luca, Magdalena, Maria, Marta, Matei, Mihail, Petru, Rebeca, Sara, Simion, Solomon, Tamara* etc.; c) nume din Roma antică: *Adrian, Antonie, Cecilia, Claudiu, Clement, Emil, Felicia, Flora, Lavinia, Liviu, Lucia, Lucian, Lucreția, Marcel, Marcu, Marian, Martin, Octavian, Paul, Sabin, Sergiu, Silvestru, Silviu, Tiberiu, Valentin, Valeriu, Virgil, Victor* etc.; d) nume de sfinți : *Augustin, Amalia, Anghel, Caterina, Cristian, Eleonora, Elvira, Emilian, Eugen, Filip, Mariana, Natalia, Nicolae* etc. e) nume medievale: *Adela, Albert, Alfred, Angelica, Bianca, Carlo, Luisa, Matilda, Robert, Sigismund* etc.; f) nume istorice: *Agripina, Alexandru, Ștefan, Teodor* etc.; g) nume exotice și de modă augurală: *Aurora, Camelia, Carmen, Dalia, Evelina, Greta, Liliana, Marilena* (<Maria + Elena), *Malvina, Mirela, Olivia, Tania, Ursula* etc., aceste nume putând funcționa ca atare sau prin forme hipocoristice sau diminutivale. (Bolocan 1999 : 390)

Adevărat întemeietor de școală onomastică, Gh. Bolocan a fondat la Universitatea din Craiova, unde era profesor, în 1992, *Laboratorul de onomastică*, o veritabilă instituție specializată în domeniu. Sub egida acestui laborator, începând din 1995 apare, anual, revista *Studii și cercetări de onomastică*. De-a lungul anilor, au publicat în paginile acestei reviste numeroase personalități în domeniu: Gh. Bolocan (*Etimologii*, 1/1995, *Dicționarul numelor de familie din România*, 2/1996, *Prenume actuale-inventar și repartiție teritorială*, 4/1999), Gr. Brâncuș (*Nume de familie din comuna Peștișani, Gorj*, 1/1996, *Albano-romanica: mitologie și lingvistică*, 4/1999), Victor Vascenco (*Etimologia numelui Esenin*, 4/1999), Vasile Frățilă (*Teritoriul de formare a limbii și a poporului român. Argumente lingvistice și toponimice*, 5/2000), Ion Toma (*Formula semantică a numelui propriu*, 1/1975, *Onomastica românească: evoluție, tendințe, realizări*, 2/1996, *Etimologia toponimică. I. Elemente românești*,

4/1999) etc., precum și mai tineri cercetători și cadre universitare interesate de această ramură lingvistică.

În peste patru decenii de activitate, Gheorghe Bolocan a scris zeci de studii și articole și a elaborat dicționare de o valoare inestimabilă pentru lingvistica românească și internațională. Dar dincolo de toate acestea, Profesorul Gheorghe Bolocan a modelat și a creat cercetători care continuă linia de investigare interdisciplinară în onomastică.

Bibliografie

- Bolocan 1975:** Gheorghe Bolocan. *Stratificare în toponimie*, în „Limba română”, nr. 6, 1975.
- Bolocan 1976:** Gh. Bolocan. *Categoria „nume de grup” în toponimie*, în „Limba română”.
- Bolocan 1993:** Gheorghe Bolocan. *Dicționarul toponimic al României. Oltenia*, vol. I, Craiova, Editura Universitaria, 1993.
- Bolocan 1996:** Gheorghe Bolocan. *Dicționarul numelor de familie din România*, în „Studii și Cercetări de Onomastică”, Craiova, Editura Universitaria, 1996.
- Bolocan 1999:** Gh. Bolocan. *Prenume actuale - inventar și repartii teritorială*, în „Studii și Cercetări de Onomastică”, Craiova, Editura Universitaria, 1999.
- Bolocan 2009:** Gheorghe Bolocan. *Dicționarul entopic al limbii române*. Craiova, Editura Universitaria, 2009.
- Oancă 2003:** Teodor Oancă (redactor responsabil). *Dicționar de frecvență al numelor de familie din România*. Craiova, Editura Universitaria, 2003.
- Sala 2006:** Marius Sala. *Gheorghe Bolocan, la 80 de ani*, în „Omagiu Gheorghe Bolocan”, Craiova, Editura Universitaria, 2006.